

PROJEKT DOGRADNJE KLESARSKE ŠKOLE NA OTOKU BRAČU

PRIPREMILA:
Anđela Bogdan

Škola u kojoj se od kamena stvaraju umjetnička djela

U Pučišćima na otoku Braču dovršava se dogradnja prve i jedine klesarske škole u Republici Hrvatskoj, jedinstvenoj po ručnoj tehnologiji obrade kamena uporabom starih rimskih alata, zbog potreba tržišta rada za fleksibilnom radnom snagom Klesarska škola u sljedećim godinama namjerava nove naraštaje osim za ručnu obradu kamena obučavati i za njegovu industrijsko-računalnu obradu

Klesarska škola u Pučišćima prva je i jedina klesarska škola u Hrvatskoj

Uvodne napomene

Nedavno smo obišli gradilište nove školske zgrade koja se gradi u sklopu Klesarske škole na Braču, koja njeguje tradicionalan način obrade kamena i educira nove naraštaje klesara. Zanimanje za upis u tu školu odavno je prešlo hrvatske granice, pa učenici iz zemalja diljem svijeta, od Kanade pa sve do Indije, nerijetko iskazuju interes za školovanje mladih klesara. S druge strane interesa za klesarstvom među mlađim naraštajima u Hrvatskoj, nažalost, gotovo da i nema, a raznim kampanjama i EU-ovim projektima škola želi podići razinu svijesti o važnosti toga zanimanja, ponajprije zbog činjenice da su klesari vrlo traženo zanimanje na tržištu rada, a nezamjenjivi su u projektima obnova i restauracija kulturnih dobara kojih ima puno u Republici Hrvatskoj, ali i u cijeloj Europi.

U članku prikazani su povijest klesarstva u Hrvatskoj i zanimljivi projekti Klesarske škole, zbog koje su Pučišća na otoku Braču postala poznata i u globalnim medijima. To bračko naselje nastalo je na kamenu i od kamena. Uz Supetar, s približno 1700 stanovnika, najveće su bračko naselje nepatvorenih mediteranskih

Pučišća na otoku Braču

obilježja, čiji bijeli krovovi stvaraju pravi ambijentalni ugođaj. Pučišćani kažu da se njihovo naselje nekada zvalo Spuzišće jer su se njihovi preci spustili (*spuzill*) iz srednjovjekovnih naselja Straževnika i Pražnica. Naziv naselja dolazi od pohrvačene latinske riječi *puteus* (puč) koja označava studenac koji se nalazio u današnjim Solinama, a gdje se miješaju slana i slatka voda (tzv. bočata voda). Pučišća su s vremenom izrasla u kulturno središte Brača. Posebno su zanimljiva s graditeljskoga aspekta. U samome podanku luke nastale su prve građevine stilskoga graditeljstva.

Izgradnja naselja u pučiškoj uvali počela je nakon 1420. kada su prestale opasnosti od stalnih napada gusara, međutim mir nije trajao dugo. Nakon 1462. Pučišćanima su zaprijetili Turci koji su vladali Neretvom i primorjem, ali uzmaka pred osmanskom silom nije bilo. Mjesto je već bilo formirano, pa su mještani morali osmisliti obranu, zbog čega su gradili kaštele. Prvi, do danas očuvan i obnovljen, jest kaštel Ciprijana Žuvetića iz 1467., a potom su sagrađeni Aquila, Prodić, Mladinić, Pinešić, Andrijević-Ivelić, Davidović, Čipčić, Bokanić i drugi. Riječ je o trinaest utvrda, od kojih su neke sačuvane do danas (npr. Kaštel Ciprijana Žuvetića uz koji se nalazi renesansna palača, Akvilin kaštel i kaštel obitelji Dešković). Zbog toga su Pučišća poznata i kao Luka Kula. U mletačkim ispravama iz 1600. kašteli se nazivaju castrumima. Nijedno bračko mjesto nije bilo tako utvrđeno. Upravo je u tome mjestu, u zapadnome rukavcu uvale, uokolo kaštela stvoreno središte današnjega naselja. Jedinstvo i sklad obrambenih objekata, renesansnih oblika i baroknih zgrada s ambijentima ruralnoga, težačkoga karaktera daju Pučišćima posebnu draž i kolorit mediteranskoga mjesta, a ujedno predstavljaju vrijedne spomenike kulturne baštine na kojima počiva povijest klesarskoga zanata u našoj domovini.

Povijest klesarstva u Hrvatskoj

Na otocima Braču, Hvaru i Korčuli nalaze se bogati slojevi bijelo-žučkastoga vapnenca, pa je sama priroda pogodovala

Bijela kuća, Washington

Parlament, Beč

Parlament u Budimpešti

Od bračkog kamena izgrađene su neke od najpoznatijih svjetskih građevina

razvitku klesarskoga zanata, posebno na otoku Braču. Brač je otok bijeloga mramora. Na Braču čovjek i kamen žive i stvaraju zajedno od najstarijih vremena. Bračani kamen ne vade, nego ga beru s poštovanjem i zahvalnošću kao najdragocijeniji plod Zemlje. Tamo su stoljeća utkana u kamen, u mramor, u sklad i ljepotu. U povijest je ušao u 7. stoljeću kada je rimski car Dioklecijan od bračkoga kamena dao sagraditi svoju velebnu palaču u Splitu. Od bijeloga bračkog mramora kroz povijest su sagrađena i mnoga druga svjetski poznata djela arhitekture kao što su Bijela kuća u Washingtonu, Parlament i Novi dvor u Beču, Parlament u Budimpešti i Namjesnička palača u Trstu.

Na otocima Braču, Hvaru i Korčuli nalaze se bogati slojevi bijelo-žučkastoga vapnenca, pa je sama priroda pogodovala razvitku klesarskoga zanata, posebno na otoku Braču

S razvojem klesarstva pojavila se i potreba za edukacijom mladih naraštaja za klesare pa su već od 1906. u suradnji s Obrtnom školom u Splitu u Pučišćima i Selcima bili organizirani tečajevi klesarstva te su učenici polagali ispiti za klesare. Početkom 1909. utemeljena je Škola za usavršavanje u klesarstvu pod ravnateljstvom Emila Rumla, klesara iz Češke. Škola je pratila nastavni plan i program koji je ondašnje Ministarstvo za javne radove propisalo za sve obrtničke škole Monarhije. Učenici su tijekom dana radili u *Jadrancamenu*, a navečer su išli u školu. Tijekom Drugoga svjetskoga rata nastupilo je zatišje, a škola je po završetku rata, točnije 1946., nastavila djelovati kao trogodišnja Industrijska škola, a kamenarstvo na Braču ponovo je oživjelo i postalo najjača gospodarska grana na otoku. Postojeći otočni pogoni i kamenolomi formirali su 1947. poduzeće *Brač*, koje je poslije promijenilo naziv u *Industrija jadranskoga kamena i mramora*, odnosno današnji *Jadrancamen* sa sjedištem u Splitu. Škola za odgoj i obrazovanje kadrova u industriji kamena i mramora kao sre-

dišnja klesarska škola za područje cijele bivše Jugoslavije osnovana je odlukom Skupštine Općine Brač školske godine 1956./1957. pod nazivom Kamenoklesarska škola. Škola se 1977. udružila s Građevinskim centrom u Splitu kao posebna osnovna organizacija udruženoga rada (OOUR) novoorganiziranoga *Centra za odgoj i obrazovanje u građevinarstvu i industriji građevinskog materijala Čiro Gamulin* u Splitu. Od 30. rujna 1991. škola ponovno djeluje kao samostalna Klesarska škola. Njezin moto glasi „Odličan izbor i siguran posao!“, čime se želi istaknuti to kako je klesarstvo tradicionalan zanat vrijedan njegovanja i poučavanja.

Početkom 1909. utemeljena je Škola za usavršavanje u klesarstvu pod ravnateljstvom Emila Rumla

Škola već dulje od stotinu godina obrazuje nove naraštaje, a o tome koliko je u europskim razmjerima potrebna možda

Učenički radovi

najbolje svjedoči podatak da je gotovo cijela europska graditeljska baština zidana kamenom. Kovani alat koji se pritom koristi konstruiran je za grubu i finu obradu srednje tvrdoga vapnenca kakvim raspolažu brački kamenolomi od kojega su sagrađeni, na primjer, Bijela kuća u Washingtonu i Parlament u Budimpešti. Ona je jedino mjesto u Hrvatskoj i jedno od rijetkih u Europi gdje se klesari mogu kvalificirati za ručnu obradu kamena. Valja napomenuti to da su tijekom djelovanja Klesarske škole u Pučišćima u različitim periodima postojale i druge klesarske škole, i to u Korčuli, Pazinu, Selcima i drugim mjestima, no ni jedna od njih nije se uspjela održati.

Zato ne čudi to što Klesarska škola stalno prima upite učenika iz Kanade, Indije, Švicarske, Mađarske, Francuske i Njemačke koji su zainteresirani za dolazak na redovito školovanje. Škola je već desetljećima mjesto okupljanja učenika iz susjedne Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije te Slovenije.

Nažalost, interes hrvatskih đaka za kamenoklesarstvo nije velik. Iz godine u godinu Škola se suočava s padom broja upisanih učenika. U školskoj godini 2020./2021. upisano je sveukupno oko 75 učenika. Polovica učenika upisuje se u programe za klesarske tehničare, a druga polovica u programe za klesare. U prosjeku oko četvrtine učenika dolazi iz Pučišća, četvrtina iz ostalih bračkih mjesta, dok su ostali učenici iz svih krajeva Hrvatske. Posljednjih se godina ovime tradicionalno muškim zanimanjem počinju baviti i učenice. U prvi razred upisano je 16 učenika, od čega je 10 klesara i šest tehničara. Klesari su deficitarna struka, pa za njihovo školovanje država daje godišnje stipendije. Pojedine bračke općine daju stipendije i za klesarske tehničare. Potrebe za klesarima prepoznalo je i resorno Ministarstvo obrazovanja koje je prije tri godine odobrilo formiranje prvog razreda trogodišnjeg programa za klesara, a ove godine je upisano deset učenika.

Klesarska škola na Braču specifična je na području gotovo cijele Europe jer njeguje rimski način obrade kamena

U Klesarskoj školi, osim hrvatskih, školuju se đaci iz europskih zemalja

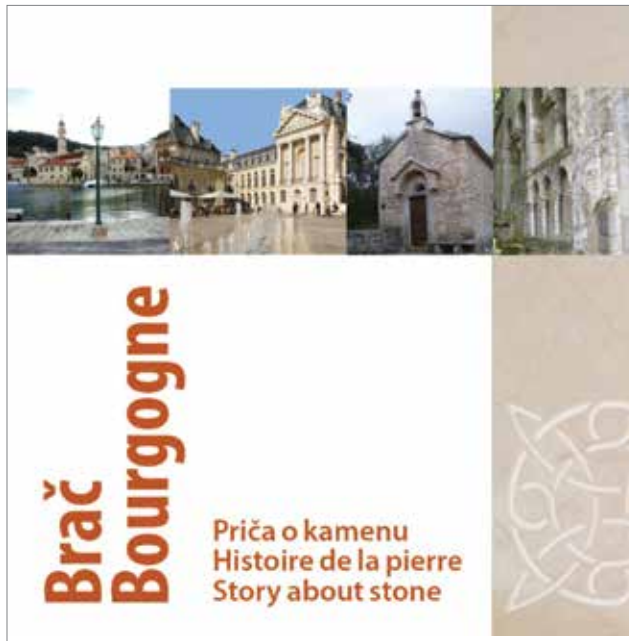
ručnim kovanim alatima i mnogi dolaze sa svih strana da bi to vidjeli i naučili. Škola godinama ugošćuje učenike iz Francuske u suradnji s organizacijom *Les Compagnon du Devoir*, koja obuhvaća mrežu strukovnih škola na području cijele Francuske. Od 2001. Klesarska škola učlanjena je u Europsku udruhu klesarskih škola i klesarskih obrtnika (engl. *European Association of Building Crafts and Design*) sa sjedištem u Bruxellesu i u FEMP udruženje za obrazovanje u očuvanju baštine. Klesara nedostaje i drugdje na otocima i na kopnu, posebno u mjestima čija arhitektura obiluje klesanjem oblikovanim

građevinama poput Trogira, Dubrovnička i Hvara, a škola prima pozive čak iz daleke Australije i Kanade u kojima je se moli da im na rad pošalju izučene klesare.

Tijekom godine školu u Pučišćima i radionicu prepunu učeničkih radova posjećuju i mnogobrojni turisti. Sezona organiziranih turističkih dolazaka počinje u proljetnim mjesecima, a završava početkom zime. Privlači ih bijeli kamen i stoljetna tradicija kamenarstva i klesarstva na otoku Braču. Škola tijekom ljeta organizira i radionice koje su pohađali Slovenci i Austrijanci, a u njih se žele uključiti Nijemci, Englezi i Francuzi. Turi-

Brački kamen obrađuje se ručnim kovanim alatima

Naslovnica Monografije Brač- Bourgogne

sti, naravno, neće dobiti diplomu nakon što završe radionicu, ali će zbog vlastite volje i znatiželje ponešto naučiti o tome zanatu.

Škola tijekom ljeta organizira i radionice koje su pohađali Slovenci i Austrijanci, a u njih se žele uključiti Nijemci, Englezi i Francuzi.

EU-ovi projekti Klesarske škole

Nastavnici u školi nastoje motivirati i usmjeriti učenike na poduzetničko razmišljanje, a istodobno unaprijediti njihove vještine i rad aktivnostima koje su sami osmislili i koje će financirati vlastitim sredstvima. Zbog toga je u posljednjih desetak godina Klesarska škola kao partner uključena u projekte koji se financiraju sredstvima iz EU-ovih fondova, a svaki je na određeni način unaprijedio rad škole. Uglavnom se paralelno provode dva do četiri projekta.

U europskome projektu KAMEN_STONE, koji se provodio tijekom 2012., Klesarska škola sudjelovala je u projektu prekogranične suradnje triju hrvatskih županija, Splitsko-dalmatinske, Zadarske i Dubro-

vačko-neretvanske, te BiH. Kroz taj projekt povezali su i ojačali postojeće veze sa svim gospodarstvenicima i gospodarskim subjektima u djelatnosti kamenarstva s navedenih područja.

Kroz EU-ov projekt SAFEQU, koji se provodio od 2013. do 2015., sudjelovali su u izradi materijala, uglavnom animiranih kako bi bili razumljivi na cijelome području Europske unije, kojim se upozorava na siguran način rada u kamenolomima. Danas su materijali izrađeni u sklopu toga projekta dio nastave Zaštite na radu. Kao nastavak toga projekta škola je osmislila projekt SAFEPLACE, koji će na isti način razraditi i siguran način rada pri montaži kamena. Vodeći partneri na tome projektu su iz Španjolske, a partneri u projektu su osim Klesarske škole Njemačka, Italija i Francuska.

Projekt STONEPLACING trajao je od 2014. do 2016., a bio je usmjeren na izradu europskoga kurikulumu za montažu kamena. S obzirom na to da na razini EU-a ne postoji sustavan način poučavanja montaže kamena ni kurikulum po kojemu bi se poučavalo, Klesarska škola pokrenula je aktivnosti u tome smjeru. S tim u vezi upravo se dovršava gradnja aneksa školskoj zgradi u kojoj je predviđen i poligon za montažu. U školi se nadaju da će se uz neke manje korekcije

uspjeti integrirati i taj kurikulum temeljen na praktičnoj nastavi.

Projekt EARN počeo se provoditi 1. rujna 2015., a kao datum završetka bio je predviđen 31. srpnja 2018. U projektu su sudjelovale ustanove iz triju zemalja: Slovenije, Hrvatske i Italije. Njime je bio obuhvaćen niz istraživanja školskih sustava te sustava strukovnog obrazovanja u trima partnerskim zemljama. Svaka od njih ima svoje specifičnosti koje nije bilo nimalo jednostavno pomiriti kako bi se predložio jedinstveni model. Italija sa svojom intenzivnom industrijski orijentiranom obradom kamena jako se razlikuje od uglavnom radno intenzivnih klesarskih radionica u Sloveniji i Hrvatskoj. Budući da je osnovni cilj projekta bio razviti sustav naukovanja i školovanja nakon kojega će klesari biti kompletne osobe prilagođene tržištu rada, koje će svoje proizvode i usluge znati povoljno i korektno ugovoriti, izraditi odnosno odraditi, predstaviti i prodati te za njihovu kvalitetu jamčiti, pokušao se pronaći model kojim će se kontinuirano pratiti rad učenika, od upisa u školu do završetka školovanja odnosno ulaska u svijet rada. Kako bi se pomoglo svim sudionicima u procesu naukovanja i strukovnog obrazovanja klesara i klesarskih tehničara, osmišljen je priručnik.

U rujnu 2016. pokrenut je projekt EuroApp (engl. *European Apprenticeship Ambassadors*) koji je omogućio to da 55 mladih ljudi, učenika u naukovanju ili mladih ljudi koji su ovjerali strukovno naukovanje u posljednjih 12 mjeseci, nastavi svoje naukovanje u jednome od strukovnih centara naukovanja (VTC) u nekoj europskoj zemlji. Odlasci su bili predviđeni u periodu od kolovoza 2016. do listopada 2017.

Tijekom 2017. provodio se EU-ov projekt BRABOURG, čija je glavna svrha bila otkrivanje baštine, poveznica i sličnosti na Braču i u Burgundiji. Projekt je rezultirao objavom monografije *Brač – Bourgogne*, koja zapravo predstavlja priču o kameanu, mobilnosti učenika Klesarske škole u Dijonu te učenika iz Dijona na Braču te kroskurikularne pedagoške sekvence koje su nastale kao timski rad nastavnika uključenih škola.

Osim EU-ovih projekata valja istaknuti i to da Klesarska škola uređuje i izdaje časopis *Klesarstvo graditeljstvo*. Časopis je specijaliziran za obradu tema iz područja eksploatacije, obrade, ugradnje i zaštite kamena te restauracije i konzervacije.

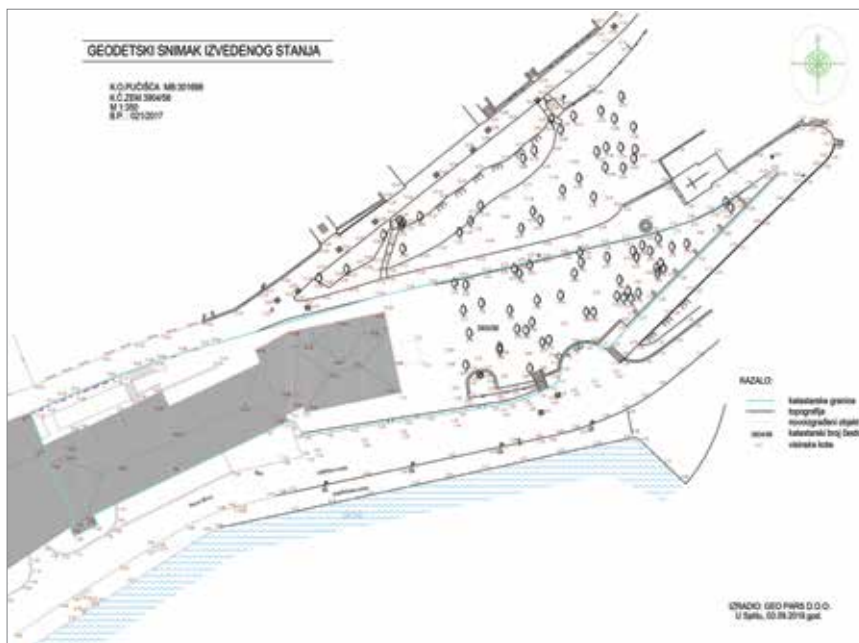
Nastavnici u školi nastoje motivirati i usmjeriti učenike na poduzetničko razmišljanje, a istodobno unaprijediti njihove vještine i rad aktivnostima koje su sami osmislili i koje će financirati vlastitim sredstvima

Dogradnja Klesarske škole u Pučišćima

Ručna obrada kamena koja podrazumijeva uporabu starih rimskih alata temelj je praktične nastave, no zbog potreba tržišta rada za fleksibilnom radnom snagom Klesarska škola u sljedećim godinama namjerava nove naraštaje učenika osim za ručnu obradu obučavati za industrijsko-računalnu obradu kamena. Time bi bio ostvaren cijeli proces, od ideje i modeliranja preko izrade, ručne ili strojne, do ugradnje, pri čemu bi postojeće radionice ostale isključivo u funkciji ručne obrade

Projektom dogradnje aneksa školske zgrade osigurat će se bolji uvjeti rada i podignuti kvaliteta nastave

Geodetski snimak izvedenog stanja

kamena. Zbog toga je pokrenut projekt dogradnje aneksa školske zgrade, kojim će se osigurati bolji radni uvjeti te podići razina kvalitete nastave u teorijskome, ali i praktičnome smislu.

Gradilište smo obišli sredinom svibnja 2021., a domaćini našeg obilaska bili su mr. sc. Tamara Plastić, ravnateljica Klesarske škole, Slaven Runje, dipl. ing.

građ., glavni nadzorni inženjer na gradilištu, i Nino Rebronja, dipl.ing.građ., suradnik glavnoga nadzornog inženjera iz tvrtke *Runje d.o.o.* Prilikom obilaska doznali smo to kako u sklopu Klesarske škole djeluje i učenički dom. Zgrada doma sagrađena je 1902. kao obiteljska kuća obitelji Kraljević. Tijekom Drugoga svjetskog rata jako je oštećena jer

Radovi na iskupu stijenske mase pokraj Klesarske škole

su zgrada i njezin okoliš bili zapaljeni. Zgrada je otkupljena 1956. i preuređena u učenički dom. Dom je djelovao samostalno do 1963. kada je ujedinjen s Klesarskom školom. Godine 2000. izvedena je druga adaptacija kojom je u domu dobiveno 19 soba čiji je kapacitet 57 učenika. Većina soba danas su dvokrevetne ili trokrevetne s pripadajućom kupaonicom. Time su osigurani maksimalna privatnost i mir potreban za od-

mor i potrebe učenja. Osim toga dom ima učionicu i dnevni boravak, prostoriju za odgajatelje te prostor za spremačice. Jedan od središnjih dijelova doma jest učionica opremljena računalima koja su na raspolaganju učenicima u popodnevним satima, nakon nastave. Time su osigurani uvjeti za moderne oblike školovanja, za izradu domaćih radova ili odmor i opuštanje jer je u cijelome domu osigurana besplatna internetska

mreža. Sastavni dio doma jest i mala dvorana koja služi i kao *fitness*-teretana, a opremljena je za bavljenje s više vrsta sportova u zatvorenome. Sustav škole i doma grije se centralnim grijanjem, a zahvaljujući Uredu za prosvjetu Splitsko-dalmatinske županije sve su učionice klimatizirane, pa je u njima rad moguć i u ljetnim mjesecima, kada temperature zraka dosežu vrijednosti veće od 30°C. U školi se vodi računa i o energetske učinkovitosti pa su na krovu učeničkoga doma ugrađeni i solarni paneli koji ga opskrbljuju toplom vodom.

Pokrenut projekt dogradnje aneksa školske zgrade, kojim će se osigurati bolji radni uvjeti te podići razina kvalitete nastave u teorijskome, ali i praktičnome smislu

Uz učenički dom u Klesarsku školu upravo se gradi još jedan aneks. Projekt dogradnje Klesarske škole izradio je glavni projektant Ante Čipin, dipl. ing. arh. u suradnji s Darkom Fadićem, dipl. ing. građ., iz tvrtke *Moenium d.o.o.* iz Splita, koji je izradio projekt konstrukcije. Projekt se službeno počeo provoditi 8. studenoga 2016., a ukupna mu je vrijednost približno sedam milijuna kuna. Glavni je izvođač radova splitska građevinska tvrtka *Polinom d.o.o.*, a za glavnoga voditelja radova imenovan je Nikša Korda, ing. građ. Radove na dogradnji Klesarske škole u Pučišćima sufinancira Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU-a s 950.000 kuna, a ostatak Splitsko-dalmatinska županija. Radi se o vanjskim radovima na kamenoj fasadi, uređenju krovšta i dijelu instalacija. Građenje se izvodilo u dvije faze. U prvoj fazi izgradnje pripremljen je teren i izvedeni su zemljani radovi koji su se uglavnom odnosili na iskup stijenske mase, temeljenje te armiranobetonski radovi koji su završeni u listopadu 2018. Građevina je zasječena u teren, kao i postojeća školska zgrada, a iskup se provodio strojnim putem. Temeljenje nove zgrade izvedeno je na naslagama matične vapnenačke stijene vrlo dobrih

Detalj s gradilišta

fizikalno-mehaničkih svojstava. Za takve uvjete temeljenja, dopuštena nosivost tla iznosi od 0,6 do 0,7 MPa. Te je radove, kao i dogradnju aneksa školske zgrade, temeljenje i izvedbu armiranobetonske konstrukcije zgrade izvodila građevinska tvrtka MP Beton d.o.o. iz Solina, a kao glavni inženjer gradilišta bio je imenovan Smajl Bajraktarević, dipl.ing.građ. Druga faza projekta odnosila se na radove na kamenoj fasadi, uređenju krovista i dijelu instalacija. Ti su radovi trajali od 10. srpnja 2019. do 26. listopada 2020.

Tijekom izvođenja prve i druge faze radova, nadzor nad izvođenjem obavljala je tvrtka *Runje* j.d.o.o. iz Pučišća. Nadzorni inženjer na radovima mehaničke otpornosti i stabilnosti, zanatskih i završnih radova i radovima na instalacijama vode i odvodnje bio je Slaven Runje dipl.ing.građ., a nadzorni inženjer na radovima elektroinstalacija bio Igor Ujdurović dipl.ing.el.

Građevina je relativno pravokutnoga tlocrtnog oblika dimenzija 11,7 x 6 metara, sa spojnim hodnikom dimenzija 2,4 x 15,25 metara, koji se oslanja na postojeću zgradu. Sastoji se od prizemlja, dvaju katova i potkrovlja, a izvedena je kao

Oblaganje glavnog pročelja zgrade kamenim oblogama

armiranobetonska konstrukcija. U novoj školskoj zgradi bit će smještene specijalizirane učionice za računalno modeliranje, poligon za montažu objekata te petrografski laboratorij za ispitivanje utjecaja atmosferilija na kamen, ali i osnovni CNC strojevi i roboti. U laboratoriju će se ispitivati utjecaj atmosferilija na kamen kako bi se omogućila dugotrajnost toga prirodnog materijala. Na prostranome dvo-

rištu ispred nove školske zgrade, pokraj park-šume sagrađeno je polukružno gledalište s pogledom na rivu i more. Glavno pročelje zgrade izvedeno je kao kamena obloga, a vanjska je stolarija aluminijska, s vanjskim zatvorima od aluminijskih žaluzina.

Dio radova na gradilištu nije pratio planiranu dinamiku, što se dijelom može pripisati lošim vremenskim prilikama

Polukružno gledalište ispred nove školske zgrade

te zastojima u radu uzrokovanima *lockdownom* zbog pandemije koronavirusa u proljetnim mjesecima 2020., ali dio odgovornosti snosi i glavni izvođač radova. Na gradilištu je preostalo izvođenje završnih radova i dijela instalaterskih radova u zgradi, što će ujedno biti treća (završna faza) projekta, a njen se završetak predviđa tijekom slijedeće godine.

Na svakome su katu predviđeni kabine ti, sanitarni čvorovi i prostor za odmor učenika te boravak s čajnom kuhinjom i sanitarni čvor za nastavno osoblje. Prostor za računalno modeliranje spo-

jen je s prizemljem teretnim dizalom nosivosti 2,5 tona. U prostoru pokraj radionice predviđeni su uređaj za tehnološki otpad: silos, bazen i filter-preša. U radionici za strojnu obradu kamena i u prostoru za modeliranje predviđena je obrada podova epoksi-premazima, dok će se u učionicama postaviti tzv. plastični podovi. Hodnici će biti obloženi kamenom, a stropovi na katovima i u tavanu gips-pločama. Jednom kada svi radovi budu završeni, nov i moderan prostor školske zgrade omogućit će učenicima i djelatnicima kvalitetniji rad i ugodnije radne uvjete.

Zaključne napomene

U članku su prikazani povijest, projekti i važnost prve i jedine Klesarske škole u Republici Hrvatskoj, koja aktivno radi na brojnim europskim projektima te sustavno podiže razinu kvalitete nastave i radnih uvjeta škole, čemu svjedoči i nova investicija u aneks školskoj zgradi. Nažalost, uz blage oscilacije u posljednjih deset godina škola bilježi kontinuirani pad broja učenika. Ipak, u aktualnoj školskoj godini upisano je 12 klesara, dok ih je posljednjih godina znalo biti samo po dvoje ili troje, pa se može zaključiti da se interes đaka prema klesarstvu ipak povećava. S obzirom na to da je riječ o cijenjenome i dobro plaćenome zanimanju, nadamo se da će u sljedećim školskim godinama njihov broj značajno rasti, jer su na tržištu rada itekako potrebni. Nekada težak i fizički vrlo iscrpljujući posao u kamenolomima zamijenile su nove tehnologije. Obnavljanje graditeljske baštine važan je posao za očuvanje naslijeđa te za učenje i usavršavanje zanata. Upravo je dugovječnost kamena kao prirodnoga materijala očuvala dostignuća ljudske civilizacije i graditeljstva te je njegova važna karakteristika koju moramo očuvati u modernome svijetu punome izazova.

CNC stroj u radionici Klesarske škole